

ningen **ermuntr** för *Ærinmundr* (U 81) och **irbiarn** för *Ærinbiorn* (U 567). Namnet *Ærinlæifr* är eljest icke belagt.

Runföljden 47—49 **rok** utgör faderns namn. Det är endast känt från denna runinskrift. Möjligen motsvarar det fisl. *Hrókr*.

Uttrycket **hakua + stain** kommenteras av Celsius (F m 60: 1): »*hakka sten: non resa. quia erectus non est. magnæ scil. molis et terræ affixus*».

En viktig förbindelseled har säkerligen på 1000-talet gått förbi runblocket.

757. Ullstämna, Litslena sn.

Pl. 84.

Litteratur: B 617, L 665, D 1: 60. J. Bureus, Fa 6 s. 87 n:r 200 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 249, Fa 1 s. 57; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 8; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 135, 2, s. 719, Acta Literaria Sveciæ (1730), s. 99 f.; UFT h. 1 (1871), s. 60; O. Alb. Öberg, Brev till Riksantikvarien den 18/2 1892 (ATA); E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 58; Handlingar i ATA 1924—26, 1929—30; J. H. Söderlund, Vad runstenen berättade (i: Enköpings Posten, Julnummer 1932).

Äldre avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta 4 och B 617); Celsius, teckning (i F m 60: 2, s. 719); Dybeck a. a.; J. H. Söderlund, foto 1922 (i von Friesens samlingar, UUB); Cl. Clæsson, foto 1930 (ATA).

Fig. 186. U 757. Ullstämna, Litslena sn.
Efter B 617.

Runstenen står i en stenig hage, 100 m. VSV om Ullstämna n:r 1, 15 m. SÖ om en liten väg, som i västlig riktning går till Ullstämna n:r 3. Den ursprungliga platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Enköping».

Enligt Bureus (Fa 6) stod stenen »Vidh Ullstämna i Litslena» (»Ullstämna» Fa 5). Ransakningarna meddela: »J Ullstämna Giärdet, Wäster om Per Simonssons gårdh, een Runsteen skrifwin på een sijda, 2 al: öfwer Jorden, men ingen weet hvadh den betyder. Item i Per Simonssons Tompt, Tre Jordehögar, som tyckes af Menniskior wara i hoop burne ...» På träsnittet i Peringskiölds Monumenta 4 finnes bläckanteckningen »Ullstämna. Litslena sochn» (B 617: »Ullstemna»; L 665: »Ullstämna»). Celsius anger platsen för stenen vara vid »Ullstämna, uthi gårdsbacken straxt wid byn». I Sveriges runurkunder beskriver Dybeck stenens plats på följande sätt: »Ullstämna by ligger på östra delen af en vidsträckt och platt bergshöjd. Runstenen är å samma höjd, några famnar vester ut från byn. Han lutar mot ett mindre röse.» UFT (1871): »Stenen står på en höjd, lutad mot ett stenröse.»

Senare utsattes stenen för skadegörelse. O. Alb. Öberg skriver år 1892 till Riksantikvarien: »I Aftonbladet för ett eller två år sedan samt i Upsala Nya Tidning förra året lät jag en notis inflyta under rubrik 'Wandalismen' angående en runsten som blifvit flyttad och sönderslagen. För att någon af de som har inseende öfver forntida minnesmärken skulle märka den, men det har ej lyckats ... Stenen ifråga har stott i Ullstämna by Litslena sn ... men är nu flyttad från sin förra plats samt sönder slagen och ligger till hörnsten under ett stall.» Öbergs anmälan föranledde ingen åtgärd. Ännu

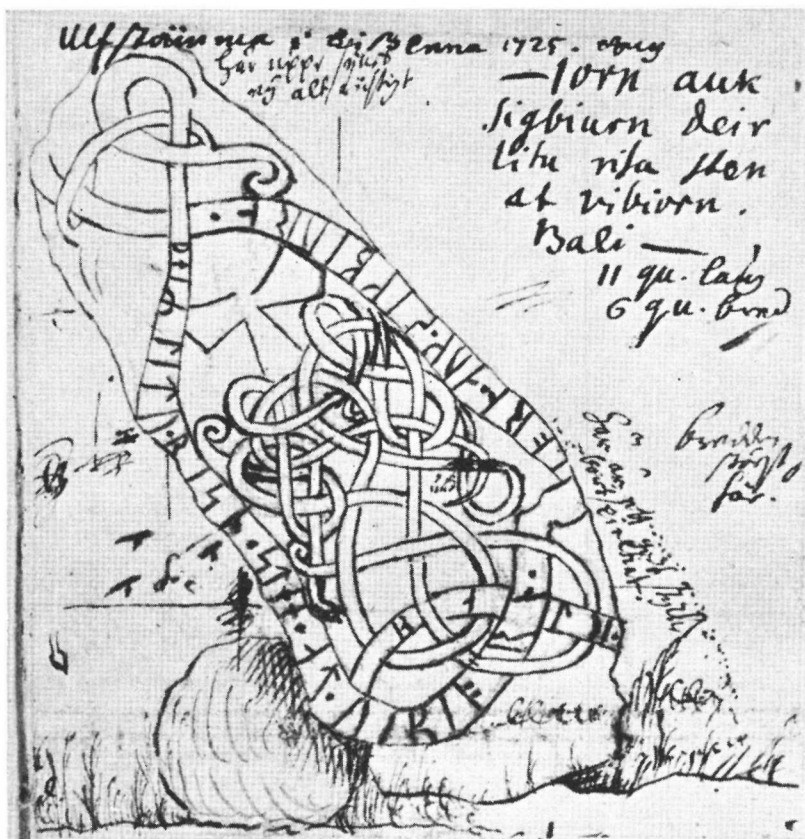

Fig. 187. U 757. Ullstämman, Litslena sn. Efter teckning av O. Celsius.

över trettio år senare låg stenen kvar på denna plats. J. H. Söderlund skriver till Riksantikvarien år 1924 (15 sept.): »I Ullstämman ... ligger i ett uthusgrund en söndersprängd runsten. Får jag ur grundet låta urtaga delarna samt ihopsätta dem och resa stenen vid landsvägen? Kan något bidrag erhållas till dessa kostnader?» Två månader senare (28 nov. 1924) rapporterar Söderlund: »Denna runsten som för ett 60-tal år sedan blev söndersprängd ... ligger nu i grundet till en ladugårdsbyggnad. En större bit av stenen ligger med runorna utåt. Av granitsorten tror jag att de övriga delarna ligga bredvid i grundet. Kunde den uttagas ur grundet, hopfogas och resas så vore ett minnesmärke restaurerat. Bifogas en skiss över platsen där den nu finnes. Vidare har jag å densamma markerat platsen där den troligen en gång i tiden stått på. För ett 20-tal år sedan fick jag densamma anvisad av en 90-årig ullstämmagubbe vid namn Jan Carlsson. Jag anser att stenen ändå kan resas på sin forna plats, en gravhög ...» Stenen togs ut och restes år 1926. Den övre delen saknades då, men påträffades två år senare, när den byggnad, i vilken den undre delen hade lagts in, reparerades. De båda delarna sammanfogades med järnkrampor år 1929.

Mörk, finkornig granit. Höjd 1,80 m., bredd 0,57 m. Stenens övre del är avslagen och fastsatt med järnkrampor; nedtill t. h. har ett stycke av stenen gått förlorat. Stenen var här sprucken redan på 1600-talet; vid Celsius' besök (1725) var stycket försvunnet, se fig. 186 och 187. Stenens rotända har tydligen slagits bort, då stenen lades in i grunden. I Fm 60:1 beskriver Celsius stenen: »Ofantlig steen, och krokog, dock wacker ritning, Waraf märkes, att när wackra stenar ej warit förhanden hafva dhe nögt sig med sådana som hafva funnits» ... I Fm 60:2 anmärker

Celsius med rätta, att upptill på stenen »synes ej alt riktigt». Eljest äro ristningslinjerna djupa och tydliga; till formen äro de breda och rundade som hos Balle.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter äldre läsningar):

bal[i · auk · iki-i]orn · auk · uikbi[or]n · pi[R] litu · risn · sten · at · uibiorn ·

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Balli ok Ingibiorn(?) ok Vigbiorn þeir letu ræisa stæin at Vibíorn.

»Balle och Ingebjörn och Vigbjörn de läto resa stenen efter Vibjörn.»

Till läsningen: Inskriften börjar utan sk. Sk har i denna inskrift tre former: punkt, kort lodrätt streck och kort snedställt streck. **a-** och **n-**runorna ha ensidiga bst. I **b** har den för Balle typiska formen ꝥ. I 3 **i** är bst nu endast svagt skönjbar. Därefter är ett stycke av stenen avslaget, varigenom runorna 4 **i**—12 **i** ha gått förlorade. I stenens högra kant synas före 13 **o** korta spår av två runor; av 11 **b** återstår endast översta delen av bst i ett **b** av Balles typ, av 12 **i** endast ett kort stycke upptill. 13 **o** har bst endast t. h. om hst; ett stycke av hst har gått förlorat genom bortfallet. Efter 23 **i** är ristningsytan avslagen. Ingen runa är nu bevarad före 26 **n**. 29 **r** och följande sk äro ej bevarade. 35 **i** är ej stunget. Däremot är 40 **e** tydligt stunget med ett kort tvärstreck. Av 45 **i** finnes endast övre hälften. I 46 **b** är halva hst och övre hälften av bst bevarade. Av 47 **i** finnes endast ett kort stycke upptill. I 48 **o** äro båda bst i behåll; den undre finnes i kanten av stenen. Sk efter 50 **n** är tydligt. — Bureus (F a 6): **balu · auk · akiliorn · auk · uikbiorn litu risa · sten · at · uibiorn** . — Hadorph och Helgonius: **bali · auk iki-þorn · auk uikbiuun · þir litu · risa · stin · at · uibiorn** . — Celsius: **bali · ... iorn · auk · sikbiurn · þeir litu · risn · sten · at · uibiorn** . — Dybeck: **bali · ... þiorn · auk · uikbiurn · þir · litu · risa · stin · at · uibiorn** .

Av inskriftens andra namn, runföljden 8—15, återstå numera endast de tre sista runorna, ...**orn**. Namnet uppfattas av Brate (i *Svenska runristare*) och av Wessén (i *Nordiska namnstudier*) som 'Gerbjörn'. Då Bureus läser **akiliorn** och Hadorph **iki-þorn**, torde man snarast böra räkna med att namnet har varit **ikibiorn**, *Ingibiorn*.

Om mansnamnet *Balli* se S. B. F. Jansson i *Fornvännen* 1946, s. 259, om *Ingibiorn* se U 181, om *Vigbiorn* U 662 och om *Vibiorn* Sö 226.

Namnen *Ingibiorn*, *Vigbiorn* och *Vibiorn* ge exempel på variation, se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 12.

Såsom redan Brate har antagit, har U 757 ristats av Balle. Brate anser, att den Balle, som nämnes först i inskriften, »kan vara Balle ristaren».

SVERIGES RUNINSKRIFTER

UTGIVNA AV

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN
ÅTTONDE BANDET

UPPLANDS RUNINSKRIFTER

GRANSKADE OCH TOLKADE

AV

ELIAS WESSÉN OCH SVEN B. F. JANSSON

TREDJE DELEN

ANDRA HÄFTET

ENKÖPINGS STAD, ÅSUNDA HÄRAD
OCH LAGUNDA HÄRAD

UPPSALA 1951

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI AB

ARBETET UTGIVES MED ANSLAG
UR HUMANISTISKA FONDEN

Detta häfte har i sin helhet författats av Sven B. F. Jansson.
Fotografierna för Pl. 85 (U 759)—87, 90—95, 98 (U 778)—107,
110—114 (U 802), 115—129 (U 831), 130—133 (U 839) och 134
(U 839) äro tagna av Nils Lagergren. (Pl. 133 och 134 komma att
ingå i nästa häfte.) U 758 (Pl. 85), U 764 (Pl. 88), U 765 (Pl. 89),
U 772 (Pl. 96), U 792, U 793 (Pl. 108, 109), U 801 (Pl. 114) ha
fotograferats av Gunnar af Geijerstam, U 773—775 (Pl. 96—98) av
Harry Widestam, U 834 och 835 (Pl. 129) av författaren.

Enköping.

Från Enköpings stadsområde äro fyra runstenar kända. En av dessa (U 761) är emellertid sedan länge försvunnen och endast känd genom äldre uppgifter. Av de övriga äro två (U 758 och 759) nästan fullständigt bevarade, medan U 760 har förlorat ett stort stycke av den vänstra delen.

För Bureus voro två av dessa stenar kända: U 758 och 760. (Dessutom finnes en uppgift om »Een Runsteen på Lasse Svenssons lööt i Eneköpingh».) Uppgifterna om U 761 härröra från O. Rudbeck, vilket gör att åtminstone läsningen måste användas med försiktighet.

Ingen av Enköpings-stenarna finnes upptagen i *Bautil*.

Liljegren förtecknar fyra runstenar från Enköping: L 713—716. För honom var U 760 obekant; att Liljegren ändå upptager fyra inskrifter beror på att han som särskilt nummer upptager den ovan nämnda stenen från »Lasse Svenssons lööt», vilken här icke medräknats (= L 715). Dybeck behandlar två av stenarna (D 1: 83, 84), nämligen U 758 och 759. U 760 var vid hans besök försvunnen; den återfanns först år 1942. Efter Dybecks besök försvann också U 758. Den uppspårades, framtogs och restes år 1947.

758. Enköpings kyrka (S:t Ilian). Nu i Afzeliusparken.

Pl. 85.

Litteratur: L 713, D 1: 84. J. Bureus, Fa 6 s. 152 n:r 267 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 97, Fa 1 s. 24, Fa 10: 2 n:r 58 E, Ff 6 n:r 45; P. Elvius, De Fierdhundria (auctor J. Arenius), Upsaliae 1717 (feltryck 1617), s. 96 och 97; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 436; F. Burman i Nova Acta Reg. Soc. Scient. Ups., Vol. 5 (1792), s. 302; N. J. Ekdahl, Anteckning (i: Liljegren, Fullständig Bautil, ATA); R. Dybeck, Vårfrukyrka socken 1864 (ATA); O. F. Kugelberg, Några ord till upplysning om bladet »Enköping» (1863), s. 39; S. B. F. Jansson, Skrivelser till Riksantikvarieämbetet den ¹⁰/₁₀ och ¹²/₁₁ 1947 (ATA).

Äldre avbildning: J. Bureus, kopparstick (i Ff 6); Dybeck, D 1: 84.

Runstenen står nu rest i Afzeliusparken, 20 m. SÖ om prästgårdsbyggnaden i Enköping.

Enligt Bureus, som undersökte inskriften den 25 juni 1642, fanns stenen i »Eneköping i förstörda kyrkian» (Fa 6). I Fa 5, där läsningen återfinnes på två små lappar, uppges, att stenen ligger »i Eneköpings gamle kyr.dör». Nederst på samma lapp meddelas tidpunkterna för undersökningarna: »1642 25 Junij 3 ¹/₄ post» samt »1647 27 Julij 11 ant(e)». Även i Fa 10: 2 finnes en platsuppgift: »J förstörda kyrkiones dör», men någon avbildning finnes icke; det för teckningen avsedda utrymmet är blankt. Ff 6: »Eneköpingz kyrkedör». På en lös lapp, inklistrad i Liljegrens *Fullständig Bautil* 3 (ATA), finnes följande blyertsanteckning: »Denna sten blifvit flyttad från gamla kyrkan till prestgården i Enköping och ligger som grundsten till pastorshuset vid gatan». I *Sveriges runurkunder* omtalar Dybeck, att stenen »ligger i grunden till prästgårdsbyggnaden i Enköping, till hälften under jorden». I förteckningen »Vårfrukyrka socken» (ATA) antecknar han, att en runsten finnes i »östra grundmuren till prestbyggnaden». Stenen nämnes också av Kugelberg i beskrivningen till Geologiska kartbladet »Enköping»: »under Prästgårdsbyggnaden i Enköping; af sjelfva stenen blott hälften synlig».